

สายธารศรัทธาสู่ พระธรรมโมลี (เทว ติสุสาร) พระนักปราชญ์แห่งทักษิณ

เครื่องศรี วิเศษสุวรรณภูมิ* และ กัณยปริณ แซ่ลิ้ม**

จากบุตรชายคนเดียวของตระกูลคหบดีชาวไทยเชื้อสายจีนที่ควรจะมีความสุขอยู่กับทรัพย์สมบัติที่มี กลับพอใจและยินดีที่จะใช้ชีวิตอยู่ในร่มกาสาหวัดพัดเพื่อศึกษาธรรมะจนรู้แจ้งทั้งทางโลกและทางธรรม ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ฉายชัดเจนทุกคราวที่ได้แสดงพระธรรมเทศนา สร้างความซาบซึ้งแก่ญาติโยม อุบาสก และอุบาสิกาทั้งหลาย รุสมิแลฉบับนี้ได้รับเกียรติอย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์มะเนาะ ยูเด็น และผู้ช่วยศาสตราจารย์ผดุงยศ ดวงมาลา ที่ได้กรุณาถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตและผลงานของพระคุณเจ้าพระธรรมโมลี พระนักปราชญ์แห่งทักษิณ ผู้โดดเด่นในทุกบทบาท

- ชาติภูมิ -

- รุสมิแล** : ทราบว่าพระคุณเจ้าพระธรรมโมลีมีชีวิตอยู่ถึง 5 แผ่นดิน ไม่ทราบว่าคุณมีประวัติเป็นมาอย่างไร
- ผศ.ผดุงยศ** : ท่านเจ้าคุณเกิดในตระกูลเศรษฐี เป็นบุตรชายคนเดียวของครอบครัว เข้าเรียนเป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา เมื่อสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก็ได้ไปเป็นครูสอนที่โรงเรียนประชาบาลในอำเภอระโนด ท่านเล่าว่าโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนประชาบาลแห่งแรกของภาคใต้ สอนอยู่ได้ 1 ปี ท่านก็สละทางโลกมาบวชเป็นเณรตอนอายุ 15 ปี จุดหักเหของชีวิตตรงจุดนี้ท่านมองว่าเงินทองเป็นของไม่แน่นอน ความสุขทั้งหลายไม่ได้มีพื้นฐานอยู่บนทรัพย์สินเงินทอง ตัวท่านเองเป็นคนใฝ่รู้ สมัยนั้นสถาบันการศึกษาไม่ค่อยมี วัดจะเป็นแหล่งความรู้ทุกอย่าง ท่านจึงบวชเพื่อศึกษาหาความรู้

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

** นักวิชาการศึกษา งานหลักสูตรและพัฒนาคุณภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

พระธรรมโมลี (เกตุ ติสฺสโร)

พระธรรมโมลี ขณะแสดงพระธรรมเทศนา

พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ผดุงยศ คงมาลา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มะเนาะ ยูเด็น

ขอขอบพระคุณ คุณอนุศาสน์ สุวรรณมงคล และฝ่ายประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลและภาพประกอบ

โดยบวชครั้งแรกที่วัดเลียบ จังหวัดสงขลา แล้วไปจำพรรษาที่กรุงเทพฯ ในสมัยนั้นการเดินทางไปกรุงเทพฯลำบากมากต้องนั่งเรือไปประมาณ 20 วัน ท่านไปอยู่ที่วัดจักรวรรดิราชาวาส เพื่อเรียนบาลี จนสอบได้เปรียญธรรม 4 ประโยค และนักธรรมโท โดยท่านศึกษาภาษาไทยควบคู่ไปด้วย สมัยนั้นการศึกษาของสงฆ์ยังไม่ได้รับการส่งเสริมมากนัก หากพระท่านใดสนใจจะเรียนบาลีก็ต้องเดินทางไปสมัครเรียนกับอาจารย์เอง ท่านอยู่ที่กรุงเทพฯจนถึงปี 2475 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็กลับมาเป็นเจ้าของาวาสวัดเลียบ เจ้าคณะอำเภอจะนะ เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูวิจิตรคณารักษ์ ในปี 2477 ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะมณฑลปัตตานี โดยเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาญาณโมลี มาอยู่ที่วัดคานีนรสมโสรหรือสมัยนั้นเรียกกันว่าวัดบางน้ำจืด

รูสมิแล : เนื่องจากท่านอาจารย์มีความสนิทสนมกับพระคุณเจ้าพระธรรมโมลีเป็นพิเศษ อยากทราบว่าพระคุณเจ้าพระธรรมโมลีมีนิสัยอย่างไร

ผศ.ผดุงยศ : ท่านเจ้าคุณเป็นคนที่ระวังเรื่องสีลาจาวัตรและปฏิบัติ เพราะฉะนั้นคนส่วนมากก็จะไม่ค่อยกล้าเข้าไปนมัสการเยี่ยม ถ้าใครเข้าไปก็จะทราบว่าท่านมีเมตตาสูง ท่านเป็นนักการศึกษา นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ และกวี ดังนั้นถ้าใครสามารถคุยกับท่านได้อย่างต่อเนื่องก็จะสนุก และท่านก็จะให้หลักการเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติตน คนทั่วไปมักมองว่าท่านถือตัว เก็บตัว ทั้งนี้เพราะท่านระวังเรื่องสีลาจาวัตร หากมีสีลาไปนมัสการ ท่านก็จะให้อุบาสกเข้าไปด้วย ท่านกลัวคนไปนินทาแล้วคนนินทาจะได้อาบน้ำ ดังนั้นท่านจึงอยากพบญาติโยมเป็นกลุ่มเป็นคณะ

๐ อันการพ๑ให้่ง่าย	ให้่ลือย๑
ถ้าพ๑มากพ๑ๆให้	ได้ตามพ๑
เกิดเป็นคนด๑ริ๑	คำว๑พ๑
จึงลือ๑ด๑พ๑กันได้	ให้่กั๑งได้

ประวัติ
พระธรรมโมลี (เกตุ ดิสุสโร)

ชื่อ-สกุล	เกตุ จรรมหฺรช๑
อายุ	100 ปี (เกิดวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2440)
โยมบิดา	นายเล่งเซ็ง จรรมหฺรช๑
โยมมารดา	นางไ้ยเลี่ยน จรรมหฺรช๑
การศึกษาทางโลก	สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นรุ่นแรก จากโรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา
การศึกษาทางธรรม	พ.ศ.2456 บวชพ๑เป็นสามเณร ณ วัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พ.ศ.2460 อุปสมบทเป็นพระภิกษุ พ.ศ.2461 สอบได้นักธรรมชั้นตรี พ.ศ.2462 สอบได้นักธรรมชั้นโท พ.ศ.2468 สอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยค พ.ศ.2470 สอบได้เปรียญธรรม 4 ประโยค
ตำแหน่งบริหารคณะสงฆ์	พ.ศ.2471 ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พ.ศ.2472 ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอจะนะและอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา พ.ศ.2473 ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และกรรมการสงฆ์จังหวัดสงขลา พ.ศ.2477 ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดมณฑลปัตตานี
สมณศักดิ์	พ.ศ.2473 รับสมณศักดิ์ พระครูวิจิตรคณารักษ์ พ.ศ.2477 เลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระญาณโมลี จรรมหาสิสุเนทร

- พระผู้ไฉรู้ -

รูสมิแล : พระคุณเจ้าพระธรรมโมลี ได้ชื่อว่าเป็นผู้ไฉรู้ตลอดเวลา ไม่ทราบว่าเป็นจริงอย่างไร

ผศ.ผดุงยศ : ท่านเจ้าคุณเป็นผู้ที่ศึกษาตลอดชีวิตและมีความไฉรู้สูง เช่น หากมีพระอาจารย์ท่านใดมาเทศน์ ท่านก็จะไปฟังด้วย ท่านเล่าว่า ท่านยกย่องท่านอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) เป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นพระที่เทศน์เก่งมาก ยกสำนวนโวหารดี พระธรรมโมลีเป็นพระที่มีความรู้มาก ทั้งทางโลกและทางธรรม ท่านจะนิยมอ่านหนังสือทั้งทางโลกและทางธรรม ดังนั้นเมื่อแสดงธรรมเทศนาก็จะเทศน์ได้เรื่อย ๆ โดยไม่ต้องเตรียมตัว สามารถยกอุทาหรณ์ คำกลอน และบาลีได้โดยไม่ผิดเพี้ยน

ผศ.มะเนาะ : คนสมัยก่อนเก่งมากไม่ว่าจะเป็นท่านพุทธทาสหรือพระธรรมโมลี ความรู้สายสามัญไม่สูงแต่เก่งภาษาอังกฤษ ไม่ทราบว่าจะเรียนสามัญ ครูของท่านเก่ง หรือท่านศึกษาอุคสาหะเอาภายหลัง การที่พระเก่งภาษาอังกฤษ เป็นที่น่าแปลกใจ แสดงว่าท่านเป็นผู้ไฉรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ศึกษาทั้งตำราภายในและต่างประเทศ ท่านเคยเล่าว่า ท่านได้มีโอกาสพบกับนักประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ 5 หลายคน คนสำคัญคือ ท่านก.ศ.ร.กุลหลาบ ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพชื่นชมมาก และพระธรรมโมลีเองก็มีโอกาสได้พบปะพูดคุยกับท่านก.ศ.ร.กุลหลาบหลายครั้ง แสดงว่าพระธรรมโมลีเป็นผู้ที่ไฉ่หาความรู้อยู่เสมอ

- พ.ศ.2498 เลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นราชในราชทินนามเดิม พระญาณโหมลี ธรรมวาทีสุนทร
- พ.ศ.2500 เลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นเทพที่พระเทพญาณโหมลี ธรรมวาทีสุนทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี
- พ.ศ.2534 เลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมโหมลี ศรีปริยัติโยธม ภาวนาภิกรม- ญาณปริชา สำนกกิจสุทธราทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

เกียรติคุณพิเศษ

- พ.ศ.2531 ได้รับการถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญาและศาสนา จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- พ.ศ.2539 ได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นนักเรียนเก่าดีเด่น สาขาศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏจังหวัดสงขลา

ผลงานด้านบริหารคณะสงฆ์

- พ.ศ. 2468 จัดการศึกษาภิกษุกรรมและบาลีที่วัดเลียบ จังหวัดสงขลา
- พ.ศ. 2489 จัดการศึกษาภิกษุกรรมในสหพันธรัฐมาเลเซีย
- พ.ศ. 2486-2492 นาระบบการปกครองคณะสงฆ์ของไทยไปใช้ในประเทศมาเลเซีย นอกจากนั้นยังได้ก่อสร้าง วัดบุปผาราม ถนนเประ และวัดจินตาราม บุกิตมร์ต้ายัม

★ **ดู เก่งดูถูกคนอื่น** เกียรติสูง
ดู สุภาพอ่อนน้อม แม่ให้
ดู สง่างามเกียรติคุณ เพราะพ่อ ให้หา
ดู อาจครองโลกได้ ดูให้ดูเอง

- พระนักสะสม -

- รูสมิแล :** พระคุณเจ้าพระธรรมโมลีได้สะสมวัตถุโบราณไว้มากมาย วัตถุโบราณพวกนี้มีความเป็นมาอย่างไร
- ผศ.มะเนาะ :** ท่านเป็นคนที่รสนิยมสูง คือ สนใจทางด้านวิชาการ ด้าน ภาษา วรรณคดี ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เกือบเป็น คนแรกๆ ของประเทศ (คนสามัญที่เป็นพระ) ที่ได้รวบรวมโบราณวัตถุที่มีค่า ไม่ว่าจะเป็นเหรียญ พระพุทธรูปที่เป็นพระบูชาหรือพระเครื่อง ตลอดจนเครื่องเบญจรงค์ ต่างๆ
- ผศ.ผดุงยศ :** ของสะสมส่วนหนึ่งเป็นมรดกจากตระกูลของท่าน เพราะ ครอบครัวของท่านมีแต่ท่านกับน้องสาว น้องสาวท่านเอง ก็ไม่มีลูกหลาน ท่านจึงขอเครื่องประดับบ้าน ถ้วยชาม เงินตราสมัยโบราณมาเก็บไว้ และส่วนหนึ่งท่านก็ได้มอบ ให้กับพิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลีซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

- พระนักเทศน์ -

- รูสมิแล :** พระคุณเจ้าพระธรรมโมลีได้ชื่อว่าเป็นพระนักเทศน์ที่มี คารมคมคาย ท่านอาจารย์เคยได้มีโอกาสฟังการเทศนา ของท่านบ้างหรือไม่
- ผศ.มะเนาะ :** ในฐานะที่ท่านเป็นพระนักเทศน์มีโอกาสดังเดียวที่ได้ฟัง ท่านเทศน์จากต้นจนจบที่สวนโมกข์เมื่อตอนไปเคารพศพ ท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านเป็นพระนักเทศน์ที่มีคารมคมคาย มีทั้งคารม เนื้อหา และวิธีการเทศน์ ตั้งแต่ฟังมาไม่มีพระ

พ.ศ. 2501 ได้ริบแต่งตั้งเป็นกรรมการ บริหารคณะสงฆ์ในรัฐมาเลเซีย และได้นำช่างก่อสร้างโบสถ์ วัดเจตวัน จากปัตตานีไป กัวลาลัมเปอร์ เพื่อก่อสร้าง วัดไทย ฯลฯ

ผลงานด้านการประพันธ์

- มหาสุบินคำฉันท์
- โลกธรรมนิติ
- ฯลฯ

ผลงานด้านสาธารณกุศล

- มอบทุน 1 ล้านบาทเป็นทุน ประเดิมในการจัดสร้าง พิพิธภัณฑ์พระเทพญาณโมลี จังหวัดปัตตานี
- มอบโบราณวัตถุ เพื่อจัด แสดงในพิพิธภัณฑ์พระเทพ- ญาณโมลี
- มอบทุนการศึกษาแก่มหา- วิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มาเป็นเวลาย นาน ล่าสุดได้มอบเงินจำนวน 5 ล้านบาท เพื่อนำดอกผล มาจัดสรรเป็นทุนการศึกษา สำหรับนักศึกษา โดยไม่เลือก ศาสนา
- มอบทุนเพื่อจัดสร้างอาคาร ผู้ป่วยพิเศษ ใต้แม่ โรงพยาบาลปัตตานี จังหวัดปัตตานี
- มอบทุนเพื่องานสาธารณกุศล ต่างๆ มากมาย เป็นประจำ ทุกปี
- ฯลฯ

* <i>สตรีในโลกนี้</i>	หาไหน
<i>อีกไม่มีบูรณได</i>	คุ้มห้อง
<i>เหมือนพวงสุมาลัย</i>	ไร้ภู มัญ
<i>แม่พูกุชายังตั้ง</i>	คุ้มห้องลับพันธุ

ท่านใดที่เทศน์ได้อย่างน่าสนใจ และได้ความรู้มากอย่างที่ท่านเทศน์

ผศ.ผดุงยศ : ตอนนั้นท่านไปปลงธรรมสังเวชและบังสุกุลศพท่านพุทธทาส ท่านเทศนาเรื่อง "ความตายที่ทุกคน ย่อมปรารถนา" ผมก็ได้ฟังด้วย มีผู้ฟังที่เป็นพระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ประมาณ 1,000 กว่าคน ท่านไม่ได้เตรียมเทศน์ แต่ท่านอาจารย์โพธิ์ซึ่งรักษาการเจ้าอาวาสขณะนั้น นิมนต์ท่านขึ้นไป ปาฐกถาธรรม หัวข้อเทศนาของท่านหมายถึงจะตายอย่างไรจึงจะไปดี โดยพูดว่า "ที่พูดถึงนิพพาน นั้น ไม่ตายก็ถึงนิพพานได้ถ้าคนมีความดีถึงที่สุด สุขคติในสัมปรายภพก็จะส่งได้ตามปรารถนา ถ้าทำดีโดยตลอด" ซึ่งในวันนั้นหลายคนซาบซึ้งมาก

- พระนักบริหาร -

รุสมิแล : เกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ ทราบว่าพระคุณเจ้าพระธรรมโมลีมีบทบาทอย่างสูงในการจัดระบบระเบียบสงฆ์ในมณฑลปัตตานี และคณะสงฆ์ไทยในประเทศใกล้เคียงท่านอาจารย์ได้รับฟังเรื่องนี้ จากท่านบ้างหรือไม่

ผศ.ผดุงยศ : ท่านเล่าว่าเมื่อท่านได้มารับตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลปัตตานีใหม่ๆ ช่วงนั้นแถบปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส พระ เณร ยังไม่มีระบบระเบียบ ส่วนใหญ่จะบวชเพื่อทำพิธีกรรม ไม่ได้เรียนนาสิก นักรธรรม ท่านจึงได้จัดระบบขึ้น ได้ตั้งโรงเรียนนักรธรรม โรงเรียนสอนบาลี และได้ตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้น ในวัด เพื่อให้นักเรียนไทยพุทธและมุสลิมได้เรียน นอกจากนี้ท่านได้พิจารณาถึงวัดไทยในมาเลเซีย และสิงคโปร์ ซึ่งในสมัยนั้นเรียกมลายูที่มีอยู่ประมาณ 70 วัด คณะสงฆ์อยู่กันแบบต่างคนต่างอยู่ ไม่มีระเบียบ เมื่อท่านไปเยี่ยมถือนุโสมให้ใช้แบบแผนการปกครอง และการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยมาใช้ ท่านเริ่มตั้งโรงเรียนบาลีและโรงเรียนนักรธรรมขึ้นในปี 2489 ท่านได้ขอรับรองของ ธรรมสนามหลวงไปเปิดสอบบาลีขึ้นที่มลายูจนกระทั่งปัจจุบัน แต่สิ่งเหล่านี้ไม่มีใครทราบเพราะ ก่อนหน้านั้นเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง มลายูจะได้รับผลกระทบมากกว่าประเทศไทยเพราะ คอด้วนญี่ปุ่น ช่วงเกิดสงครามโลก พระ เณร หนีทิ้งวัดไปหมด ชาวบ้านจึงยึดวัดเป็นที่อยู่อาศัย ท่านเจ้าคุณต้องขอรับรองให้ชาวบ้านออกไป บางครั้งท่านก็ต้องออกเงินทุนด้วยตนเองเพื่อให้ชาวบ้าน ออกไปจากวัด ประกอบกับท่านมีความสนิทสนมกับท่านนายกรัฐมนตรีคนแรกของมาเลเซียคือ ท่านคนกู้อับดุลรามานท์ ซึ่งมีมารดาเป็นไทยมุสลิมจากกรุงเทพฯ คือ คุณหญิงเนื่อง ซึ่งท่านมี

๐ เจิมทองอย่างเจ้า	ทิด
ที่นั่งแม่ฤทธิไกร	เกริกฟ้า
ถวญ์เตี้ยอะตะพะไซไฟพร	ยมิ่ง อธิพน
๐ เภยประสงคท์อหน้า	ยี่อพิทาดิน

บรรพบุรุษเป็นไทยพุทธ ทางรัฐบาลมาเลเซียจึงให้ความอนุเคราะห์วัดไทยในมาเลเซียและมีการจัดตั้งวัดใหม่ขึ้นอีกหลายวัด โดยทางมาเลเซียได้ตกลงให้พระสงฆ์ในมาเลเซียรับสมณศักดิ์จากประเทศไทยได้จนกระทั่งปัจจุบัน วัดที่ท่านเจ้าคุณทุ่มเทก่าลังใจและกำลังกายมากที่สุดคือ วัดบุปผารามและวัดไชยมงคล ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวัดไชยมังคลาราม

- พระกวี -

- รูสมิแล :** พระคุณเจ้าพระธรรมโมลีเป็นพระที่ชอบในการประพันธ์ ทราบว่าท่านอาจารย์เองได้มีโอกาสใกล้ชิดและรวบรวมผลงานท่านเอาไว้เพื่อพิมพ์เผยแพร่บางส่วน ไม่ทราบว่ามีเรื่องใดบ้าง
- ศศ.มะเนาะ :** ผมได้มีโอกาสพิมพ์งานของท่าน 2 เล่ม ที่สำคัญคือ มหาสุบินคำฉันท์และโลกธรรมนิมิต มหาสุบินคำฉันท์ถือว่าเป็นงานชิ้นสำคัญที่ท่านได้แสดงความสามารถจนกระทั่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้มอบปริญญาคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์ สาขาภาษาและวรรณคดีไทยให้แก่ท่าน ส่วนโลกธรรมนิมิตเป็นปกิณกะเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย สุภาษิตต่างๆ กระทั่งเกี่ยวกับหมอดู อย่างเช่นเรื่อง เศษพระจอมเกล้า เป็นเรื่องการทำนายของพระจอมเกล้า รัชกาลที่ 4 ซึ่งท่านได้นำมาเขียนเป็นโคลงเท่าที่สังเกตดูผมว่าท่านเขียนโคลงได้ดีกว่าอย่างอื่น ส่วนกาพย์กลอนเป็นธรรมดาเหมือนคนทั่วไปฉันท์ในสมัยรัชกาลที่ 9 เกือบไม่มีคนเขียนที่เป็นเรื่องราว มีแต่พระธรรมโมลี ถือได้ว่าท่านเป็นกวีโบราณ มีความคลาสสิก ท่านยึดในรูปแบบไม่ว่าจะเป็นเนื้อหา วิธีการประพันธ์ คำที่ใช้ ความคิดหรือองค์ประกอบต่างๆ ท่านทำตามแบบโบราณ การเขียนคำฉันท์ของท่านเป็นการเขียนแบบโบราณคือ เขียนด้วยหู หมายถึง คำหนัก คำเบา ขึ้นอยู่กับหูได้ยิน ไม่ใช่ปรากฏในการเขียน เช่น คำว่า สมบูรณ์ โบราณจะออกเสียง สม เบากว่า บุรณ์ ดังนั้นโบราณจะใช้คำว่า สม เป็นเสียง ลหุ (เสียงเบา) พระธรรมโมลีก็ใช้แบบนั้น ดังนั้นเมื่อไปอ่านฉันท์ของท่าน พวกที่เคร่งเฉพาะตัวเขียนก็จะบอกว่า ผิด ลหุ ครุ แต่นั่นคือความนิยมสมัยก่อน
- รูสมิแล :** หลายคนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ได้มีโอกาสอ่านมหาสุบินคำฉันท์ อ่านแล้วไม่ค่อยเข้าใจในเรื่องราวจริงๆ แล้ว มหาสุบินคำฉันท์กล่าวถึงเรื่องใด
- ศศ.มะเนาะ :** มหาสุบินคำฉันท์รวมมาจาก 2 เรื่องคือ พระมหาสุบินกับมหาสุบินขาดก พระมหาสุบินกล่าวถึงพระโพธิสัตว์คือเจ้าชายสิทธัตถะในช่วงบำเพ็ญทุกรกิริยา หรือแสวงหาสัจธรรมคืนก่อนที่จะตรัสรู้

๐ มหายใจเจ้า๑๑	ตราขได
เรื่องอุ่นมีในใจ	ตราขนั้น
หมดลมต๋อเมือไร	เรื่องอุ่น หมัดนา
ปราชญ์ตัดยา๑ให้สั้น	๑ดีตั้งสั่ง๑

เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสืบนั่นจึงเรียกว่า พระมหาสืบน ส่วนมหาสืบนชาดกในพระไตรปิฎก มีกล่าวถึงเรื่องชาดก ในนั้นพูดถึงความฝันว่ามี 16 ประการ แต่ไม่มีรายละเอียดในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง แต่ในฉบับของส.ธรรมภักดีได้อธิบายรายละเอียดว่า ฝัน 16 ประการ เกิดจากพระเจ้า ปะเสนทิโกศลทรงสืบน โทริกทำนายว่าจะเกิดเหตุร้ายให้ทำการบูชายัญต์ พระนางมัลลิกาซึ่งเป็น พระมเหสีก็คิดค้ำว่าจะให้ตนเองพ้นเคราะห์โดยการทำลายชีวิตผู้อื่นไม่ได้ เลยแนะนำให้พระเจ้า ปะเสนทิโกศลเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อให้พระองค์ทรงทำนายฝันให้ พระธรรมโมลลิกเลยนำความฝัน ในพระมหาสืบนและมหาสืบนชาดกมาแต่งเป็นมหาสืบนคำฉันท์

รูสมิแล : ในมหาสืบนคำฉันท์ พระคุณเจ้าพระธรรมโมลลิกใช้ศัพท์ที่ค่อนข้างสูงและเข้าใจยาก ท่านอาจารย์มีความเห็นอย่างไร

ผศ.มะเนาะ : พระธรรมโมลลิกเป็นกวีที่เป็นปราชญ์ ดังนั้นภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นศัพท์ชั้นสูง เช่น ในตอนหนึ่ง ของมหาสืบนคำฉันท์ ท่านเขียนไว้ว่า

อุเทศาคมสถาน คำนานมหาสืบน
ปราชญ์จงจินตกณิกนันต์ ไช่กษิรกัณฐวิสัย

ชาวบ้านอ่านแล้วจะเข้าใจยาก กษิรกัณฐ คือ คอน้ำนม หมายถึง ทารก หมายถึงว่า มหาสืบนคำฉันท์ ไม่ใช่เรื่องทีเด็ก ๆ จะอ่านให้เข้าใจได้ ต้องปราชญ์ด้วยกันเท่านั้นที่จะเข้าใจได้ลึกซึ้ง นอกจากนี้ในการแต่งมหาสืบนคำฉันท์ พระธรรมโมลลิกจะนำเอาเหตุการณ์ทางสังคมเข้าไปขยายความด้วย ทำให้ผู้อ่านอ่านแล้วต้องคิดตาม เช่น

กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย น้ำเต้าน้อยจะถอยจม
หีบี่จะเข้าเมือง ฝีมืองจะอยู่ไพร

กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย หมายถึง จะมีคนพาล สิ่งไม่ดี ไม่งามเกิดขึ้นในสังคม

รูสมิแล : ทราบว่าพระคุณเจ้าพระธรรมโมลลิกมีผลงานทางด้านการศึกษาการประพันธ์มากมาย หลังจากท่านสิ้นบุญแล้ว ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้เก็บรวบรวมไว้

ผศ.มะเนาะ : ที่จริงท่านมีผลงานอีกมากที่ท่านได้เขียนไว้ในสมุดบันทึก แต่เราก็คัดบางชิ้นมาพิมพ์ในโลกธรรมนิทานที่เหลือกก็คืนให้ท่าน แต่ปัจจุบันไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน ถ้าได้มารวบรวมไว้จะดีมาก เท่าที่ทราบโดยราณ-วัตถุของท่านมีอีกมาก รวมทั้งผลงานอื่นๆ ของท่านด้วย หากได้มาเก็บไว้ในมหาวิทยาลัยสงขล-

☆ ไตรเวศทิวัตจันทร์ ในกาย
หม่ออาอรักหาหลาย ชาดได้
แด่โลกที่รุ่งเรือง ชาดสิ่ง ประสงค์ินา
ธรรมแก่ที่แจ้งแจ้งให้ สิ่งใหม่พอเพียง

สงขลานครินทร์ จังหวัดสงขลา และได้ถึงแก่มรณภาพ เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2540 สิริรวมอายุได้ 100 ปี 5 เดือน 22 วัน

รฐมิแล : ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้วารสารรฐมิแลสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ความตายย่อมเป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวสำหรับคนทั่วไป หากแต่ในความคิดของคนคนหนึ่งความตายกลับเป็นสิ่งที่ปรารถนา เหตุเพราะช่วงชีวิตที่ผ่านมาได้ละแล้วซึ่งกิเลสและเครื่องพันธนาการทั้งปวง ด้วยศรัทธาอันแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ความมั่นคงในสัจจาวัตรและคุณงามความดีที่ได้สะสมมาตลอด 100 ปี ย่อมส่งผลให้พระคุณเจ้าพระธรรมโมลีผู้สุขคติในสัมปรายภพ และแม้ว่าสังขารได้ลาโลกไป แปรสภาพเป็นเจ้าถ้ำ หากแต่สิ่งที่เหลืออยู่คือคุณงามความดีที่คนรุ่นหลังจะได้ชื่นชมและเชิดชูไปตราบนานแสนนาน เหมือนดังที่พระคุณเจ้าพระธรรมโมลีเองได้เคยประพันธ์ ไว้ว่า

๐ ชีวิตไม่นาน	วายุปรานปลดปลง
เกิดแล้วก็คง	แก่ตายทุกคน
ธรรมดารา่างกาย	ย่อมสลายไม่ทน
โคตรแซ่ของคน	เท่านั้นยืนนาน

